

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญนับวันจะมีอยู่จำกัดเพราะมี เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐาน ในการผลิตและการพัฒนาการเกษตร ทรัพยากรดินซึ่งเสื่อมโทรมลงไปตามลำดับ เนื่องจากการใช้ ที่ดินไม่เหมาะสมกับคุณสมบัติของดิน หรือการจัดการดินไม่ถูกต้องและต่อเนื่อง จึงก่อให้เกิด ผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม หากปล่อยทิ้งไว้โดยไม่มีจัดการดูแลแก้ไข หรือป้องกัน แล้วจะขยายความรุนแรง เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนยากต่อการพัฒนาปรับปรุงและแก้ไข

กรมพัฒนาที่ดิน (2546 :1) มีภารกิจเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้ ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรม การสำรวจและจำแนก การอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน โดย การให้บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดิน ข้อมูลดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน เนื่องจากกรมพัฒนาที่ดิน มีจำนวนข้าราชการที่ปฏิบัติงาน ในพื้นที่ลดลงเป็นจำนวนมาก จนไม่สามารถดำเนินงานครอบคลุม พื้นที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายมีจำนวนมาก กรม พัฒนาที่ดินจึงมีนโยบายในการจัดตั้งหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านขึ้น ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2538 โดยได้ มอบหมายให้หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในระดับพื้นที่ เพื่อแก้ไขข้อจำกัดด้านอัตรากำลังของกรมพัฒนาที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 กรม พัฒนาที่ดินได้พัฒนาการจัดตั้งหมอดินอาสาประจำตำบลขึ้น โดยดำเนินการฝึกอบรม ถ่ายทอด ความรู้ให้กับหมอดินอาสา ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการ ทรัพยากรดินอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในระดับพื้นที่ พร้อมกับ เพิ่มบทบาทให้หมอดินอาสาประจำตำบลเป็นศูนย์กลาง การบริการความรู้ จัดตั้งและบริหาร ศูนย์บริการงานพัฒนาที่ดินประจำตำบล และการจัดทำแปลงสาธิตจุดเรียนรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน ประจำตำบล ในปี พ.ศ. 2549 กรมพัฒนาที่ดินมีสมาชิกหมอดินอาสาประจำตำบล จำนวน 6,542 ราย (กรมพัฒนาที่ดิน 2551) ซึ่งทำหน้าที่เสมือนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน ในการให้บริการแก่เกษตรกร ในพื้นที่เกี่ยวกับงานพัฒนาที่ดิน เช่น ให้คำแนะนำในการปรับปรุงบำรุงดินเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุ โดย การใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก การใช้หญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นต้น

สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9 (2550 : 2) เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมพัฒนาที่ดิน มีหน้าที่ปฏิบัติการในด้านการพัฒนาที่ดิน การสาธิต การฝึกอบรม และเผยแพร่กิจกรรมของงานพัฒนาที่ดินในเขตรับผิดชอบ โดยมีพื้นที่รับผิดชอบ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดตาก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุทัยธานี สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9 โดยสถานีพัฒนาที่ดินในพื้นที่รับผิดชอบ ได้ดำเนินการฝึกอบรมและพัฒนาเครือข่ายหมอดินอาสาประจำตำบล ตามนโยบายของกรมพัฒนาที่ดิน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนถึงปี พ.ศ. 2550 รวมทั้งสิ้นจำนวน 424 คน (กรมพัฒนาที่ดิน 2551) ด้วยเหตุที่หมอดินอาสาประจำตำบลมีความสำคัญโดยให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินในการถ่ายทอดเทคโนโลยีของกรมพัฒนาที่ดินที่ดำเนินงานอยู่ให้สามารถครอบคลุมทุกตำบล

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จึงต้องการศึกษาว่า หมอดินอาสาประจำตำบลมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินมากน้อยเพียงใด มีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาประจำตำบล ตลอดจนเพื่อให้ทราบถึงปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสาประจำตำบล จึงได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาประจำตำบลในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9 เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาประกอบการพิจารณาในการกำหนดแนวทางสนับสนุนให้หมอดินอาสาประจำตำบลมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในพื้นที่มากยิ่งขึ้น มีการเผยแพร่งานพัฒนาที่ดินอย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนและรวมทั้งเผยแพร่ผลการศึกษาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยทางการปฏิบัติงานของหมอดินอาสาประจำตำบลในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9

2.2 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาประจำตำบลในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9

2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาประจำตำบลในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9

2.4 เพื่อศึกษาถึงปัญหา และข้อเสนอแนะของหมอดินอาสาประจำตำบลในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาประจำตำบลในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9 ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (independent variable)

ปัจจัยทางสังคม

- อายุ
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

- จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร
- จำนวนแรงงานในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร
- รายได้ของครัวเรือนในรอบปีที่ผ่านมา
- รายจ่ายของครัวเรือนในรอบปีที่ผ่านมา
- ภาระหนี้สิน

ปัจจัยทางการปฏิบัติงาน

- ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่
- ประสบการณ์ด้านการพัฒนาที่ดิน
- แหล่งและระดับความรู้ที่ได้รับเพิ่มเติม
- แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมดำเนินงานพัฒนาที่ดิน

ตัวแปรตาม (dependent variable)

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาประจำตำบล ได้แก่

- การประสานงานและการประชาสัมพันธ์
- การรวบรวมปัญหาและความต้องการของเกษตรกร
- การถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน
- การเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินประจำศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
- การจัดทำศูนย์บริการงานพัฒนาที่ดินประจำตำบล
- การปฏิบัติงานคลินิกดินเคลื่อนที่
- การจัดทำแปลงสาธิตจุดเรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบล
- การรายงานผลการปฏิบัติงาน

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการปฏิบัติงานของหมอดินอาสาประจำตำบลอย่างน้อย 1 ปัจจัย มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดิน

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาประจำตำบลในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9 ที่มีรายชื่อขึ้นทะเบียนสมาชิกเครือข่ายหมอดินอาสาประจำตำบลไว้กับกรมพัฒนาที่ดิน

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมของกรมพัฒนาที่ดินตามบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล

6.2 การดำเนินงานพัฒนาที่ดิน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล ที่ได้รับมอบจากกรมพัฒนาที่ดิน

6.3 หมอดินอาสาประจำตำบล หมายถึง ตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในตำบล มีบทบาทร่วมช่วยเหลืองานของกรมพัฒนาที่ดิน ด้านดูแลทรัพยากรดินและประสานงานกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ชุมชน และเกษตรกร ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกรมพัฒนาที่ดิน

6.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9 หมายถึง หน่วยงานในสังกัดกรมพัฒนาที่ดิน มีหน้าที่ปฏิบัติงานในด้านการพัฒนาที่ดิน การสาริต การฝึกอบรม และการเผยแพร่กิจกรรมของงานพัฒนาที่ดินในเขตพื้นที่รับผิดชอบ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดตาก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุทัยธานี

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 สามารถนำไปปรับปรุงและกำหนดแนวทางสนับสนุนการดำเนินงานการพัฒนาเครือข่ายหมอดินอาสาประจำตำบล ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินมากขึ้น และสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงาน และพัฒนาเครือข่ายหมอดินอาสาประจำตำบล ในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9